

SULYOK HEDVIG

Cégek és patikák¹

1.1. A régi korok hírverésében – mikor még ritka volt a betűvetés tudománya – igen nagy szerep jutott a cégeknek. A fogadók, csárdák cégére az utazók, a boltok, kézművesek cégerei pedig a potenciális vásárlók figyelmét kívánták felkelteni: fontos, információhordozó szerepüket talán a piktogramokéhoz hasonlíthatjuk. Fából, fémből készült jelképek voltak ezek valaha, de előfordultak kőből is – portálon, házfalon, kapuk zárókövén –, helyettesítették a házsámozást, útbaigazítottak, tudatták, ki a ház lakója, birtokosa, milyen tevékenységet folytat. Szerepük olykor több, olykor kevesebb volt mint a főúri címereké; azt is mondhatjuk, a cégek funkciójukat, kialakulásukat tekintve szoros rokonságot ápolnak a heraldikai elemekkel. A fogadók, boltok, kocsmák egy része azé volt, akie a föld, azaz valamely földesúr, vagy a városé, akinek – vagy aminek – a címere felkerülhetett a fogadóra (vö. Csatkai 1971:8). Később, az idő múlásával, vagy egy esetleges tulajdonosváltással elégségesnek tűnt a címer egy jellegzetes részének, a *címerkép*nek a feltüntetése is. A cégér tehát utalhatott a birtokosra, a birtokos tevékenységére is; ám a cégérhez, majd később a cégtáblára kerülő alakokhoz – amely lehetett állat, növény, ember, azok része, vagy tárgy – a z idők folyamán bizonyos hiedelem járult. Szimbolizáltak valamit, mintegy védő jelleggel ruházták fel, és az informáló funkción kívül sokukhoz bajelhárító, védelmező funkció is tapadt.

1.2. Az eltűnő csárdák, fogadók és bolti cégek, figurális cégtáblák, az árut *eladó* találó üzletnevek lehanyagló világában a patikák voltak azok, amelyek legtovább megtartották évtizedeken, netán századokon keresztül használt titulussukat, az 1949-ben történt államosítások után azonban legtöbbjüknek nevet kellett változtatnia; jellegtelenebb, fakóbb elnevezést,

---

¹ Szegfű Tanár Úrnak, a patikus heraldikusnak, onomasztikusnak.

gyakran (mint a budapesti patikák esetében, a kerületre utaló, lokalizáló típusú) számozást kaptak.

2.1. Mióta ember él a Földön, vele él a fájdalom is; a gyógyítás, a gyógyulásra való törekvés pedig egyidős az emberiséggel. Letűnt birodalmak és nomád társadalmak egyaránt nagy becsben tartották orvosait, sámánjaikat. Míg a kora középkorban az orvosi és „gyógyszerészi” tevékenység nem vált külön, Itáliában már II. Frigyes, az iszlám kultúrával is jó viszonyt ápoló német-római császár és szicíliai király, a már 1224-ben kiadott *Ordinanza Medicinale* szerint a nápolyi egyetem orvosi karán szétválasztotta az orvosi és gyógyszerészi tevékenységet. Arról is tudunk, hogy egyik elődje, I. Roger 1140 körül már polgári patikát állíttatott fel (Sciortino: 5; Vida 1996:16).

Magyarországon is korán írásos nyoma van a gyógyításnak; a Szent István által behívott bencések pécsváradi monostorukban 1015 körül ispotályt létesítettek, ahol *armarium pigmentarium* – korabeli patika – és gyógynövénykert is volt. A 12-13. században is vannak nálunk betegápolással foglalkozó rendek, lovagrendek is; a Lázár lovagok zöld keresztet viseltek, a templomosok palástján *vörös kereszt* van, az ispotályos lovagok ruházatát pedig fehér kereszt díszítette. (Ezek a jelképek később a patikák elnevezésében tűnnek fel, jellegzetes csoportját alkotva ezáltal a klasszikus patikaneveknek.)

Az első, név szerint is ismert orvosunk (1303) egy bizonyos *Petrus physicus et apothecarius Budensis* volt (Nékámné 1971: 7), a *physicus* szó jelentését talán a mai ’tisztiorvos’ adná vissza legjobban. Első patikáink a 15. század végétől, a 16. század elejétől eredeztethetők (Ördög 1980, Sulyok 2004: 178–179); de nálunk az orvosi és patikus hivatás elkülönítésére az itáliainál – s általában a nyugat-európainál – később, az 1644-es *Lex sanitaria Ferdinandaban* kerül sor (Csanád 1988: 436). Mária Terézia az Országos Egészségügyi Bizottság (*Commissio in Re Sanitati Stabiliter Ordinata*) létrehívása nyomán rendelkezik úgy, hogy állíttassék fel vármegyénként legalább egy patika (Vida 1996: 24).

A 17. században összesen 27 patika működik az országban, s ezek – ahogy máshol is bevett szokás volt – nemcsak gyógyszereket, gyógytermékeket árusítottak, hanem különféle fűszereket, kvintesszenciákat, aszalványokat, szesz-párlatokat – *aqua vitae*-t – is forgalmaztak. Itáliában a patikus neve ezért gyakran *speciarius*, *speziale*, vagy *aromatarius* is a már ismert *apothecarius* mellett. Trieszt városának 1315-ös statutumai (*Statuta civitatis Tergesti*) pedig

egyenesen *stationarius*ként aposztrofálják, és általában a boltosok osztályába sorolják őket, sem privilégiumot, sem kisebb adóterhet nem kapnak még ebben az időben, ugyanúgy súlyos büntetés jár nekik az áruhamisításért, súlyoscsónkításért, fals mértékek használatáért, mint akármelyik boltosnak, kereskedőnek, mesterembernek (Sciortino1968: 9).

Ahogy a 13-14-15. századi Itáliában a patikus nemritkán idegen – német vagy mór eredetű, mint például *Solimano speciale* (op. cit. 12.) –, úgy a 16-17-18. századi Magyarországra is többnyire Itáliából és Németföldről jönnek, magukkal hozva a szülőföldjükön meghonosodott cégér- és patikaneveket is. Ezért tehát, ha valamilyen rendszerbe szeretnénk sorolni e tulajdonneveket, azt tapasztalhatjuk, hogy nagy részük Európa-szerte közel azonos elvek alapján csoportosítható; sőt, a 18–19. századi Monarchia nagyvárosainak patikanev típusai nagyon közel állnak egymáshoz, gyakran egymás tükörfordításainak tűnnek. Lehet ez azért is, mert ekkorra a patikanevek elválnak a cégérnevektől, mintegy külön osztályt alkotva az intézménynevek között, de lehet azért is, mert az idegenből jött *patikáros* hozza hazája, kultúrája szokásait, áruját, a magyarországi boltok, patikák pedig utánozzák a nyugati példákat, a kisvárosok a nagyvárosokat. Csatkai (1971:13) kifejti, hogy ha egy városban a nem mindig leleményes „keresztiszülők” miatt több azonos cégér szerepelt, akkor a megkülönböztetés céljából színekkel is dolgoznak (innen a sok fehér, vörös, arany és ezüst jelző); esetleg megkettőzik a cégér jellemző vonását: két oroszlán, három rózsza stb. Ehhez azt fűzhetjük még hozzá, hogy a színek nem feltétlen véletlenszerűek vagy esetlegesek, gyakran éppen a címerábrázolásokból is eredeztethetőek (Fehér Szarvas, Arany Oroszlán stb).

3. A patikanevek típusait alapvetően két nagy csoportra, *vallási* és *világi* témájú nevekre szokás osztani (Csatkai 1971, Ördög 1996); ezeken belül aztán – a feldolgozandó korpusztól függően – több alcsoport különböztethető meg. Bár (ahogy említettük) 1949 után a patikáinknak csak kisebb része tudta megtartani, vagy tarthatta meg eredeti nevét, a rendszerváltást megelőző években, illetve a fordulat éve után a meglévő üzletek nagy része visszavette, visszakapta azt, az újabban nyíltak közül pedig sokat neveznek el – jó érzékkel – az e nevek rendszerébe illeszkedő tulajdonnévvel. A vallási és világi témájú nevek között időnként lehetnek átfedések, gyakran ugyanis egy-egy világihoz sorolható állat- vagy növénynév (*Unikornis-Egyszarvú, Gránátalma* stb.) olyan szimbolikával bír,

amely szerint egykor bízvást a vallási témájú nevekhez is sorolhattuk azokat, mára azonban ez a szimbolikus jelentés halványodik.

3.1. Az alábbiakban a vallási témájú nevekhez sorolandó (a *patikamagazin.hu/index.php?modul=gyogyszertarak* nevű adatbázis szerint) ma is működő egységek nevét vizsgáljuk meg.

Szettek nevét hordozó gyógyszertárak. (A név mellett található szám azt mutatja, hány ilyen nevű intézmény található az adatbázisban. Az elnevezésekben – néha ugyanannak az egységnek a nevében is – felváltva szerepel a *gyógyszertár* és *patika* lexéma. Amíg 1949-1989 között a névben szinte kizárólagos volt a *gyógyszertár* elem, addig ma már „feljövöben” van a *patika* is. A több mint 2000 név között 1359 ’gyógyszertár’ és 648 ’patika’ található, ez utóbbi szó hangulati értékével régebbi korok atmoszféráját képes felidézni.)

Szent Ágota 1, Ágnes 1, András 1, Anna 12, Antal 9; Balázs 2, Benedek 2, Bernát 3; Damján 5, Demeter 1; Endre 1, Erzsébet 5; Fábrián 1, Ferenc 7, Filoména 1, Flórián 2; Gellért 2, György 18; Hedvig 1, Hermina 1, Hildegard 1, Hubertus 3; Ignác 1, Ilona 3, Imre 10, István 36, Iván 1; Jakab 2, Jób 1, József 2; Katalin 3, Klára 3, Kozma 1, Kristóf 2; László 11, Lőrinc 2, Lukács 2; Margit 8, Márk 5, Márton 5, Mihály 2, Miklós 2; Orbán 1, Pál 1, Péter 3; Rita 1, Rókus 7, Rozália 11, Teréz 3, Vid 1.

Az adatok között nagyobb számban találkozhatunk a nálunk népszerű Árpád-házi szentekkel (*István, Imre, László, Erzsébet, Margit*), a segítő szentek közül pedig gyakori a *Szent Antal* oltalmába ajánlott patika. Az is többször előfordul, hogy a nevükben a templomuk titulását hordozó városok, községek patikája hasonló nevet visel, vagy kapcsolódik a helységnévhez: Bakonyszentlászlón *Szent László* Patikát, Szigetszentmiklóson, Kunszentmiklóson *Szent Miklós*, Fábriánsebestyénben *Szent Fábrián*, Tatárszentgyörgyön és Bánokszentgyörgyön *Szent György* gyógyszertárat találunk. Kevésbé szembeötlő, de a helység és gyógyszertára közti közvetlen kapcsolatra utal, hogy Szombathelyen van *Szent Márton*, Szandaszőlősen *Szent Orbán*, bányák vidékén *Szent Borbála* gyógyszertár, Zircen pedig a ciszterciek *Szent Bernátja* után kapta nevét egyik helyi patika. A szegényeket gyámolító *Assisi Szent Ferencnek*, *Kozma* és *Damján* orvosszenteknek, *Rókusnak*, a járványok idején segítő szentnek is több patikánk állt, és áll az oltalma alatt. A ritkábban előforduló nevek közül mára már kevéssé ismert, hogy *Szent Vid/Vitus* az epilepsziás, többszörösen sérült emberek védőszentje. A bin-

geni *Szent Hildegárd* bencés apátnő – a középkor nagy női szentje – pedig a lélekre és testre egyaránt ható gyógyító tudományáról volt híres, tanítása, receptjei ma reneszánszukat élik.

3.2. Az Isten anyjához, Máriához címzett patikákat *Szűz Mária 1*, *Segítő Mária 4*, *Boldogasszony 4*, *Patrona Hungariae 1*, *Ave Maria* néven találjuk meg. A vallásos témájú nevekhez sorolhatjuk a *Gábrriel Arkangyal 1*, *Szentháromság 13*, *Szentlélek 9*, *Jézus Szíve 1*, *Jó Pásztor 1*, *Üdvözítő 2* titulusú patikákat is. (Ez utóbbinak majdnem minden nagyobb itáliai városban – így a Monarchia-beli és a mai Triesztben is – *Redentoreként* ismerjük a megfelelőjét.)

A *Megváltóhoz* címzett patikák (15) eredetileg az országban 1561-től jelen lévő, feloszlatusukig, 1773-ig számtalan patikát alapító jezsuita rend emlékét őrzik (vö. Csanád i.m.). A *Salvator* patikák is e renndhez köthetők eredetileg: *Jesus Hominum Salvator* – betűszóként IHS – Jézus az emberek megváltója. (Hozzá kell tenni: e betűszónak több feloldása is lehet, pl. *In Hoc Signo/E jelenben...*, de nálunk – hatalmának tetőpontján – a jezsuita rend használta.) E mai intézmények már nem feltétlenül mind jezsuita alapításúak, de a névtípus nagyon elterjedt volt a történelmi Magyarországon, így Erdélyben is (Péter H. 2002: 51-64). Az Istenes Szent János alapította irgalmasrendi testvérek is számottevő mennyiségben hoztak létre patikákat, gondozták, gyógyították a betegeket, szegényeket. Rendjük szimbóluma – egy szép legenda nyomán – a gránátalma lett; ma Pécsen és Pápán ismerünk *Gránátalmához* címzett gyógyszerházakat.

A szerzetesrendek e jelképe után a vallási jelképek, fogalmak körébe olyan elnevezések sorolhatók, mint *Szent Kereszt* (Bodrogkeresztúron, Ráckeresztúron található ilyen titulusú gyógyszerházak), *Szentvér*, *Angyal/Őrangyal 22*, *Isteni Gondviselés 9*, *Háromkirályok 2*, *Angyalszív 1*, *Védangyal 1*, *Arkangyal 1*, *Kafarnaum 1*, *Betániai Patika 1*.

A gyógyulásba vetett hit, a reménység mindig kitartásra buzdították a szenvedőt; gyakori patikanév volt a *Remény/Reménység (26) Jóreménység* is. A *Fehér Kereszt* patikák – ebből ma három funkcionál – egy 1882-ben alapított osztrák-magyar karitatív szervezettől kapták a nevüket (Ördög 1996), ám ahogy fentebb már utaltunk rá, a különböző gyógyító és ispotályos rendek köpenyén volt fehér, zöld és vörös kereszt; a karitatív szervezetek elnevezése innen is eredhet. A *Vörös Kereszt/Vörös Kereszt* gyógyszerháznév ma már nem engedélyezett, 1912 óta a

Genfi Egyezmény értelmében a név foglalt, az ilyen titulusú patikáknak nevet kellett változtatniuk.

4.1. A világi témájú nevek legnagyobb és legrégebb csoportja számunkra a heraldikából, s a cégek világából ismeretes (Csatkai 1971, Ördög 1996), ám – ahogy az előzőekben már említettük – előfordul, hogy egy-egy a címereken, cégereken oly gyakori állathoz, növényhez az antik és a keresztény szimbolikából is tapadnak jelentések. Míg régebbi korokban a vallási tárgyúakhoz is sorolhattuk volna egyeseket – szimbolikus jelentésük mára már elhalványodván – a világi, vagyis a cégér típusú patikanevek sorát gyarapítják. Egyik ilyen név az Unikornis/Egyszarvú – ma *Arany Egyszarvú* Debrecenben, *Unicornis Gyógyszertár* Budapesten és Dunakeszin. A jezsuiták is kedvelték ezt az elnevezést: a fehér egyszarvú ott hordja a szarvát, ahol a *harmadik szem* található, így az intuíció, a tisztánlátás jelképe is, de a keresztény szimbolikában nevéhez még a tisztaság, mértékletesség erénye és erős gyógyítóképeség is tapad. Jelképezheti Szűz Máriát, Diánát, az alkímiában Mercuriust (a higanyt), az asztrológiában a Holdat is. Gyakran szerepelt címerekben, s amikor még világos volt jelképi értelme – a patikákon is.

Az *Oroszlán, Aranyoroszlán, Arany Oroszlán, Két Oroszlán* patikanév máig gyakori (25), egykor kedvelt címeralak, fogadók, éttermek portálján is feltűnő név. Az ókortól az erőt, fenséget, uralkodást szimbolizálja; az asztrológiában a Napot, a kereszténységben magát Krisztust is jelenthette, de attribútuma Szent Márk evangélistának is. Német származású patikusaink is hozzák magukkal a Löwen Apotheke típusú neveket, csakúgy, mint az *Einhorn, Adler, Hirsch Apotheke*-t (Csanád 1988: 400-401), így ezek nálunk is könnyen meghonosodtak.

Kígyó (Arany Kígyó, Fehér Kígyó, Koronás Kígyó, Ezüst Kígyó, Fekete Kígyó, Rézkígyó) nevű gyógyszertárunk – az adatbázis szerint – 60 is van. Asclepios/Aesculap szent berkeiben kígyókat tenyésztettek, e kígyót valamikor botra tekeredve ábrázolták, majd Aesculap egyik lánya megjelenítésekor tűnik fel: Hygieia a baljában tartott csészéből itatja a kígyót. A kígyó – évenkénti vedlésével – a megújulás jelképe, de ugyanakkor képes a bölcsességet, a halhatatlanságot, másrészt az alattomos halált is megtestesíteni; e kettősségében összekapcsolja a földi és égi szférát. Szimbolikájának kódrendszerét különböző korok, a keleti és nyugati kultúrák, vallások más-más módon tudják megfejteni, értelmezni.

A sas a levegő királya, a rómaiak hadijelvénye: erőt, gyorsaságot, hatalmat is szimbolizál. Királyi, nemesi címereken, de a cégeken is korán megjelenik, így régebbi, de mai (35) patikaneveink között is nagyobb leterheltséggel találkozunk vele; Ördög (1980) a legrégebb világi fogantatású nevek közé sorolja. A sas a kereszténységben Szent János evangélista attribútuma, ábrázolásával itáliai (Párma, bencés kolostori patika) és 17. századi magyar főúri patikában, a Pálffyak vöröskői várában is találkozhatunk (Nékámné 1971:17, Sulyok 2004:180). Az említett nagyszámú *Sas Patika* egy része – ahogy azt már az *Oroszlán* esetében is láttuk – jelzős szerkezetű nevet visel (*Aranysas, Arany Sas* 16, *Fekete Sas* 8, egy-egy *Királysas, Kósas, Három Sas*); ha nem lenne mellette a *gyógyszertár, patika* szó, akár fogadó, étterem nevének is gondolhatnánk. Ma is működő patikáink között ilyen cégér típusú nevet viselnek még a *Fehér Galamb, Aranyszarvas, Ötöröny, Országalma, Hétkorona, Aranykorona, Holló/Fehér, Holló, Griff, Fehér Elefánt, Szerecsen* patikák is; a *Főnix (Phoenix, Phönix)* a *Holló, a Hattyú* és a *Pelikán* pedig még külön szimbolikával is bírnak.

A *főnix* az antikvitásban az újjászületés, így a halál legyőzésének a szimbóluma, a keresztény kultúrában az örök élet és a feltámadás jelképe, Krisztus-szimbólum; a teológiai erények közül a Remény allegorikus alakjának attribútuma. Ósrégi Krisztus-szimbólum a *pelikán* is; a fiókait saját vérével tápláló madár a kereszténységben Krisztus szeretetáldozatára utal, arra, hogy saját vérével váltotta meg az emberiséget (A. Molnár 1989, Sulyok 2004). A *holló* – bölcs, intelligens madár – tolmács az emberi és állati síkok között; már az antikvitásban is gyógyító hatalmat tulajdonítottak neki, a különböző kultúrákban más és más jelentéssel bír. A germán Wotan követői is hollók voltak, Hugin a Gondolkodás, Munin az Emlékezés. A kereszténységben a holló Szent Vid egyik állataként jelenik meg; címerek, cégek gyakori madara. A *hattyú* ugyancsak kitüntetett szerephez jut a germán mitológiában (ne feledjük, cégeink egy része németföldi); de tekintik – többek között – Vénusz madarának is, a kereszténységben pedig Máriához köthető (Jankovics 2003).

4.2. A világi nevekhez sorolhatjuk A) azokat a mitológiai és történelmi neveket is, amelyek kapcsolatban állnak a gyógyítással; B) a már a középkorban *ars libera* rangú gyógyszerész szakma jelképeit, eszközeit vagy a gyógyításhoz kapcsolódó fogalmakat, szimbólumokat; C) gyógynövények, gyógyítással kap-

csolatos szerek nevéből eredeztethető neveket; D) történelmi vagy állami személyiségek, jelképek nevét viselő intézményeket.

A) *Aesculap* patikából 4, leánya, *Panacea* – akit a ’mindent gyógyító’ panacea nemzetközi vándorszó is ismertté tett (Ördög 1996) – nevééről másik négy, *Hygieiáról* egy patikát neveztek el. A görög-római mitológiára több gyógyszerárunk neve is visszanyúlik: *Apolló*, *Diána*, *Herkules*, *Uránia*, *Minerva*, *Helios*, *Ízisz*, *Iris*, *Aurora* nevét viselik gyógyszerárak. *Van Galenus*, *Galenika*, *Avicenna*, *Paracelsus Patika* is (7), de itt sorolhatnánk fel híres gyógyszerészeink nevét őrző intézményeket, a *Páriz Pápai*, *Csontváry* (!), *Kabay Gyógyszerárat* is, ezek úgynevezett emlékeztető funkciójú nevek.

B) *Kehely* (*Arany*, *Ezüst*) 25, *Amsfora* 2, *Tégely*, *Mérleg/Aaranymérleg* 16, *Aranyozsár*, *Pirula*. Érzelmek, gyógyításhoz kapcsolódó fogalmak, szimbólumok, anyagok nevét viseli az *Azulén*, *Aqua*, *Ambrózia*, *Balzsam*, *Elixír*, *Egészség*, *Forrás*, *Fontana*, *Fidencia*, *Fortuna*, *Gyógyforrás*, *Harmat*, *Humanitas*, *Igazság*, *Lege Artis*, *Magister*, *Materia Medica*, *Medicina*, *Medicinale*, *Mixtura*, *Pax*, *Pax Corporis*, *Patientia*, *Sors Bona*, *Vitamin* patika. Azon túl, hogy helyesírásuk sem követ egységes elveket (vö. *Patientia*, *Fidencia*), a laikus számára nehézséget okozhat a latin nevek ejtése, leírása, esetleg pontos megjegyzése is.

C) A gyógynövények, fűszerszámok nevét viselő patikák közül a *Hárs* (*Arany*, *Ezüst*) 20, *Hársfa*, *Hársfavirág*, *Borostyán* 29, *Kamilla* 19, *Fagyöngy* 15, *Menta/Mentha* 12, *Árnika* 5, *Calendula* 5, *Salvia* 5/*Zsálya* 5, *Levendula* 4, *Mályva* 4, *Rozmaring* 3 névvel van jelen, de találkozhatunk *Ezerjófű*, *Fehér Üröm*, *Szena*, *Székfű*, *Bojtorján*, *Hérics*, *Encián*, *Verbéna*, *Hunyor*, *Hanga*, *Rebarbara*, *Koriander*, *Lestyán* nevű patikával is. A kérgükben, termésükben, virágzatukban hatóanyagot hordozó fák, bokrok közül – a már említett *Hársfán* kívül – a *Boróka*, *Cédrus*, *Diófa*, *Körisfa*, *Nyírfa* nevével találkozhatunk; romantikus hangulatot idéz fel a *Mandulavirág* és a nem éppen patikanévszerű *Lila Akác*. Az újabb típusú elnevezésekhez sorolható *Magnólia*. Míg a *Mentha*, *Valeriana* (macskagyökér) *Calendula* (körömvirág) nevek nem jelentenek különösebb nehézséget, az *Atropa Belladonna*, (maszlagos nadragulya), *Achillea* (cickafark), *Plantago* (utfü), *Althaea* (orvosi ziliz), *Salix* (fűzfa) patikák neve inkább csak a szakember számára kínál információt, a laikus nehezen tudja észben tartani, kimondani vagy leírni ezeket: számára ugyanis nem motiváltak. A *Melissa Gyógyszerár* – három is van belőle – pedig inkább a ma divatos le-

ánynevekre emlékeztet, kevésbé asszociálunk róla a citromfűre, pedig azt jelenti. Találkozhatunk *Amarillisz, Árvácska, Ibolya, Fehér Tulipán, Jázmin, Rózsa, Viola* nevekkkel is, s mivel mellettük van a gyógyszerértár vagy *patika lexéma*, így talán nem keverjük őket a virágüzletek nevével...

D) A gyógyítással kapcsolatba kerülő neves személyiségekről már szövegünk, de gyakori az a gyógyszerértárnév típus is, amely az alapítója, tulajdonosa nevét viseli, vagy egyszerűen csak az intézmény, üzlet elhelyezkedéséről ad információt, esetleg jogállására utal (pl. a *Széchenyi Patika* Győrben, az *Opera Gyógyszerértár* Budapesten, vagy a nem ritka *Városi/Városháza Gyógyszerértár*). Történelmi személyiségek, állami jelképek, a romantika korában – vagy Trianon után – feltámadó nemzeti érzés is motiválhatta a következő elnevezéseket: *Árpád, Attila, Csaba vezér, Mátyás király, Árvavár, Hunnia, Hargita, Neme-re, Kárpát, Kerecsen, Turulmadár, Stephanus Rex* (de részben idesorolhatók még Árpád-házi királyaink nevét viselő patikák is).

Gyakori a női névvel jelölt gyógyszerértár is; míg az *Anna, Mária, Erzsébet, Margit* patikákat akár a vallási indíttatású nevekhez is sorolhatnánk, addig az *Edina, Mara, Tünde, Karina* stb. elnevezést hordozók – a *privacy* megsértésének szándéka nélkül írom – kevésbé illenek az évszázadok alatt kialakult rendszerbe, ahogy az 50-es, 60-as évek *Atom* vagy *Rekord* nevű erdélyi gyógyszerértárai is kilógtak belőle (vö. Péter H. 2002), ma legfeljebb a korhangulatot jellemzik.

A kéttagú, többnyire minőség- esetleg mennyiségjelzős szerkezetű gyógyszerértárnevek előtagja szinte mindig szín-, ritkábban számnév (*Arany Oroszlán, Ezüst Kehely, Fehér Kereszt, Vörös Rák, Három Sas*). A régebbi típusú cégér vagy patika elnevezésekben még a heraldikában használt színek (és mázak) szerepelnek, az újabbakban már több is, más is. Elemzésük egy másik dolgozat tárgyát képezhetné, s ugyancsak egy másik tanulmány anyaga lehetne az egykori Monarchia jelentősebb városai gyógyszerértárneveinek komparatív elemzése is.

Rövid összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy a patikanevek kialakulásával, névélettani fejlődésével való foglalkozás nemcsak egyetlen tudományág feladata; kutatásukban az ipar- és helytörténeten, művelődéstörténeten kívül a nyelvtudomány, a szakrális és tárgyi népraajz, az orvoslás története és még számtalan részdiszciplína tapasztalatai összegződhetnek. E téma művelése pedig – többek között – abban is segíthet, hogy a jövőben lehetőleg csak olyan nevek kerüljenek fel a patikák homlokzatára, amelyek beleillenek az évszá-

zadok alatt kialakult rendszerbe, s a nagyközönség részére is információval szolgálnak, mert érthető, leírható, kiejthető. (Kívánjuk magunknak – mindnyájunknak – ne csak eltűnt, hanem megőrzött, élő patikanevek között bogarászassunk a jövőben is...)

Irodalom:

1. A. MOLNÁR FERENC (1989): *Névtan, szótörténet és művelődéstörténet*. In: Balogh Lajos-Ördög Ferenc (szerk.): *A IV. Magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján*. Zalaegerszeg, 360–367.
2. CSANÁD VILMOS (1988): *A történelmi Magyarország patikáinak elnevezései és alapítási évei*. In: *Savaria: a Vas megyei múzeumok értesítője/17–18*. Szombathely.
3. CSATKAI ENDRE (1971): *Cégérek*. Budapest, Corvina.
4. ELIADE, MIRCEA (1995): *Vallási hiedelmek és eszmék története*. Budapest, Osiris.
5. JANKOVICS MARCELL (2003): *A rejtelmes sziget*. In: *Új Horizont*, XXXI./3.
6. NÉKÁM LAJOSNÉ (1971): *Régi magyar patikák*. Budapest, Corvina.
7. ÖRDÖG FERENC (1980): *A patikanevek keletkezésmódjai*. In: Hajdú Mihály-Rácz Endre (szerk.): *Név és társadalom*. Veszprém, 235–239.
8. ÖRDÖG FERENC (1996): *Eltűnt patikaneveink nyomában*. In: *Pannon Tükör*, II./4.
9. PÉTER H. MÁRIA (2002): *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
10. SCIORTINO, T.(1968): *Arte Farmaceutica e farmacisti a Trieste*. Milano, Società Editoriale Farmaceutica.
11. SULLYOK HEDVIG (2004): *Patikanevek Szegeden tegnap és ma*. In: Navracsics Judit-Tóth Szergej (szerk.): *Nyelvészet és interdiszciplinaritás*. I. Szeged-Veszprém, Generalia, 178-182.
12. VIDA MÁRIA (1996): *Patikamúzeumok-Műemlékpatikák Magyarországon*. Budapest, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum.